

TNC AKTUELLT

Årgång 17(1975):3

Tekniska Nomenklaturcentralen · Box 43 041 · 100 72 Stockholm · Tfn 08-84 04 90

INTERNATIONELLT SAMARBETE INOM TERMINOLOGI

INFOTERM är den internationella informationscentralen för terminologi som grundades 1971 inom ramen för FNs övergripande program på informationsområdet, UNISIST. Uppgiften är att samordna terminologiska aktiviteter i hela världen. Om bakgrunden kan man läsa i skriften THE ROAD TO INFOTERM som anmäldes i TNC-Aktuellt 1974:5.

Centralen är förlagd till Wien och det var också dit man i mitten av april hade inbjudit företrädare för skilda terminologiorgan till ett symposium kring samarbetsfrågor. Deltagarlistan upptog 120 namn från ca 20 länder, dock tyvärr endast från Europa och Amerika. TNC företrädades av Erik Sundström.

Diskussionen rörde sig mest kring formella och organisatoriska frågor men det blev också tillfälle att dryfta terminologiarbetets metoder och resultat. Under tre dagar avhandlades fyra huvudavsnitt.

Terminologi inom speciella fackområden behandlades hela den första dagen. Särskilt ämnen som på ett eller annat sätt ägde internationell aktualitet togs upp. Juridik och mikrobiologi, elektroteknik och alpina sporter hörde hit. Av störst intresse för TNC var kanske ett initiativ som syftade till klassificering och definition av läroämnen.

Ett internationellt nätverk för terminologisk dokumentation var ämnet för den andra dagen. Under denna ståtliga rubrik framförde representanter för en rad terminologiproducerande och terminologikonsumerande organ sina önskemål på det framtida INFOTERM. Det var resultaten från denna diskussion som kom att avspeglats i avslutningsdagens rekommendation.

Terminologiska ordbanker presenterades under den tredje dagens förmiddag. Det som sades be-

INNEHÅLL

Internationellt samarbete inom terminologi ...	1
Representantförsamlingens årsmöte	2
Till TNCs medlemmar	2
Kort om ordbildning	2
Elteknisk ordlista	3
Termfrågor i urval	4

kräftade TNCs tidigare uppfattning att man bör hålla isär ordbanker för översättning och för terminologi. De förra är att likna vid automatiska lexikon, innehåller i det typiska fallet ca 100 000 poster à ca 100 tecken och syftar i regel inte till att auktorisera eller garantera det utmatade materialet. De senare är tänkta främst som en del i ett system för terminologiskt arbete, innehåller kanske 20 000 poster à ca 500 tecken och syftar till en kvalitetsmässig kontroll över materialet.

Central registrering av nyord har av Unisist tagits upp som ett angeläget projekt. Planerna på en enhet inom INFOTERM med denna uppgift berördes under tredje dagens eftermiddag. Man menar att reglerande ingrepp i riktning mot likalydande ord i skilda språk för samma företeelse är av värde för den internationella förståelsen. Något av dessa ambitioner belystes i TNC-Aktuellt 1974:1.

I ett försök till sammanfattning av den grundinställning till några viktiga metodfrågor som kom till synes i de olika inläggen måste man konstatera vissa skillnader mot TNCs hävdvunna synsätt.

Terminologiarbetets syfte återopades av flera talare såsom först och främst orienterat mot översättarens och tolkars behov. Värdet av en terminologi för begreppsbyggnad och begreppsreda, för standardiseringsarbete och kommunikation inom ett och samma språk berördes inte av någon företrädare för de stora språken.

Klassificering och tesaurusbygge återkom gång på gång i anföranden och diskussion, Det är tydligt att man på många håll lägger stor vikt vid infogandet av alla tekniska termer i ett enda stort schema, som kan vara UDK eller något annat system.

Termpostens struktur gjordes till föremål för ett par inlägg som tydligt visade att man ser som något önskvärt en fast uppställning med på förhand givna datafält. Man är inne på tanken att i INFO-TERMs regi inventera och standardisera dessa fält.

INFOTERM hade till symposiet tagit fram en World Guide to Terminological Activities (i preliminär utgåva). Adresser och beskrivningar till ca 40 organ på området hade sammanställts på grundval av en enkät.

På symposiets sista dag utformades en rekommendation riktad till INFOTERMs huvudmän enligt vilken en studie bör göras av INFOTERMs uppgifter och en internationell kommitté tillsätts att styra arbetet i framtiden. Det fastslogs klart att den första uppgiften är att dokumentera terminologiska aktiviteter i hela världen. Dessutom ska INFOTERM utveckla metoder och utgöra en central för utbyte av erfarenheter mellan terminologiskt verksamma personer i olika organ.

REPRESENTANTFÖRSAMLINGENS ÅRSMÖTE

TNCs representantförsamling höll årsmöte onsdagen den 23 april i AB Atomenergis hörsal på Liljeholmsvägen 32. Kallelsen, som i år hade utgått till en större krets än vanligt, hade hörsammats av ca 50 personer.

Vid de sedvanliga årsmötesförhandlingarna kommenterades verksamhetsberättelsen för 1974 av VD Einar Selander som konstaterade att det statliga driftanslagets andel i finansieringen minskat under den nu avslutade treårsperioden. Däremot har posten anslag för särskilda ändamål ökat, vilket bl.a. avspeglar en ökad betoning av byggområdet.

Som nya medlemmar från år 1975 antogs Statens industriverk, Statens invandrarverk och Vatten- och avloppsverksföreningen.

Valberedningen med Nils Göran Sjöstrand som sammankallande hade utarbetat ett förslag till val av styrelse för en treårsperiod fr.o.m. årsmötet 1975.

För nästa treårsperiod föreslogs omval av ledamöterna Nils Ahlgren, Olof Bager, Lars Forsslund och Björn Tell. Som nya ledamöter efter Bengt Gustafsson och Bengt-Arne Vedin som av sagt sig omval, föreslogs civilingenjör Harry Brynielsson, Stockholm och professor Alvar Ellegård, Göteborg. Representantförsamlingen antog valberedningens förslag. Protokoll från årsmötet kommer att i sedvanlig ordning sändas till medlemmar och närvarande.

Efter årsmötesförhandlingarna höll professor Bertil Molde ett föredrag under rubriken **Svenska språknämnden — en orientering**. Professor Molde belyste skillnaden i uppbyggnaden av Svenska språknämnden och TNC samt erinrade om det nordiska inslaget i Språknämndens verksamhet. Språknämndens samarbete med Sveriges Radio berördes också, ett samarbete som bl.a. yttrat sig i ett nyhetsblad, »Språkbrevet», utformat av Språknämnden. »Språkbrevet», samt de kurser man anordnar för personalen på Sveriges Radio, hade haft en god verkan. Föredraget följdes av en livlig diskussion.

Till TNCs medlemmar

I början av april sände TNC ut en skrivelse till medlemmarna med en erinran om varje medlems rätt att enligt stadgarna utse en ledamot av representantförsamlingen för en treårsperiod i sänder. Samtidigt inbjöds medlemmarna att sända en eller flera intresserade till TNC för ett studiebesök under hösten 1975.

Svarstiden utgick den 15 maj men de som ännu inte svarat kan inkomma med sina svar under den närmaste tiden.

KORT OM ORDBILDNING

TNCs senast utgivna ordlista, TNC 55 Kärnenergiordlista, uppvisar ett par intressanta exempel på ordbildning då det gäller de franska motsvarigheterna.

Som tidigare nämnts (TNC-Aktuellt 1975:2) baserar sig ordlistan till största delen på termer utarbetade inom ISO, International Organization for Standardization. Så vitt möjligt har också de utländska motsvarigheterna hämtats ur ISOs ma-

terial. I övrigt har andra källor rådfrågats. I slutskedet tillkom, såsom fransk motsvarighet till **jonkammare**, en sammandragningsform som är intressant ur ordbildningsynpunkt. Vid sidan av den fullständiga termen **chambre d'ionisation** har tillkommit **chambrion f**, lätt igenkännbar som en elliptisk bildning med »förled» och »efterled» hämtade ur det ursprungliga uttrycket.

När franskan har valmöjlighet väljer man inte alltid kortheten, står det bl.a. i en nyligen utgiven publikation från Comité d'études des termes médicaux français (Language médical moderne, 1974). Som exempel nämns **automatisation** som genom sin avledningsändelse anses bättre återge föreställningen om »une action automatique» än det från engelskan inlånade **automation**. Argumenteringen känns igen från tidigare diskussion i Sverige.

Elliptiska bildningar i svenskan har utförligt behandlats i TNC 44 Om teknikens språk.

ELTEKNISK ORDLISTA

År 1951 utgavs i Tekniska nomenklaturcentralens publikationsserie, TNC 15 Elektroteknisk ordlista. Termerna i listan hade översatts från 1938 års upplaga av International Electrotechnical Vocabulary, IEV, utgiven av International Electrotechnical Commission, IEC. Originalordboken hade termer och definitioner på franska och engelska samt dessutom översättningar av själva termerna till tyska, italienska, spanska och esperanto. TNC 15 framkom efter samarbete mellan terminologiorgan och elektrotekniska kommissioner i Danmark, Norge och Sverige. Det var därför naturligt att, förutom originalets engelska termer, ta med danska, norska och svenska motsvarigheter. Dessutom behölls den ursprungliga termnumreringen, medan definitionerna utelämnades.

Redan vid publiceringen konstaterades att vissa av de drygt 2 000 termerna som tagits från IEV verkade förlegade, en svaghet som har accentuerats av den snabba utvecklingen inom området. En annan brist är avsaknaden av definitioner. Ordlistan är sedan länge utgången och tidigare försök att få till stånd en ny utgåva har inte lyckats. Det är emellertid uppenbart att behovet av en elteknisk ordlista i TNCs serie är stort, inte minst inom utbildningsväsendet. En sådan publikation skulle sannolikt utformas efter mönster av de senaste TNC-listorna, dvs.

med definitioner på svenska och termmotsvarigheter på åtminstone engelska, franska och tyska.

Som bekant har Svenska Elektriska Kommissionen, SEK (svensk nationalkommitté av IEC), utarbetat och i form av svensk standard publicerat ett betydande antal termer. Dessa utgörs dels av svenska motsvarigheter till IEV-termer (där definitionerna på franska och engelska återfinns i originalordboken), dels av termer med svenska definitioner och i viss omfattning utländska motsvarigheter. Den senare delen kan uppskattas till ca 6 000 termer. TNCs senaste utveckling av system TERMDOK har väckt frågan om inte större delen av SEKs svenskspråkiga termmaterial bör matas in för datamaskinell behandling. Tiden för en sådan inkodning i TNCs regi kan uppskattas till storleksordningen ett år.

Att bedriva detta arbete parallellt med sammanställandet av en elteknisk ordlista i TNCs publikationsserie torde vara både fruktsamt och rationellt. Kontakt med intressenter kommer att tas under andra halvåret 1975 i syfte att närmare pröva förutsättningarna för dessa terminologiprojekt.

TERMFRÅGOR I URVAL

I sin rådgivande verksamhet har TNC uttalat sig i följande termfrågor. Ställningstagandet är inte alltid det slutgiltiga, eftersom flera terminologiska problem kan vara förknippade med termen. Ett syfte med publiceringen är att stimulera till synpunkter från läsekretsen.

Den här gången redovisas några termer av intresse för maskinteknik och metallurgi.

blockpressning

E hydroblock forming

F

D

kuddpressning varvid arbetsstyckets kanter bockas över stämpeln vars form ansluter till ett rätblock; kan vara **gummikuddspressning** eller **vätskekuddspressning**

brännspricka

E liquation crack

F fissure f de liquation

D Seigerriss m

spricka till följd av **partiell smältning**

Stor brännspricka kallas med ett gammalt bergsmannaord **braka**.

cirkulationsskrot

E home scrap

F ferraille f de production propre

D Umlaufschrott m

fallande skrot uppkommet vid tillverkning av metallvara och återanvänt inom samma tillverkning

enstyckstillverkning

E jobbing (production)

F

D Einzel (stück)fertigung f

industriell tillverkning av enstaka föremål; motsats till **serietillverkning**

fallande skrot

E new scrap

F

D

skrot uppkommet vid bearbetning; kan vara **cirkulationsskrot** eller **verkstadsskrot**

gummikuddspressning

E rubber pad forming

F

D

kuddpressning där dynan utgörs av massivt gummi

gängrullback, icke: rullgängback

E flat die (for thread-rolling)

F coussinet m de filiére

D Gewindewalzbacke f

verktyg i form av rätblock med rillor för framställning av gängor i t.ex. skruvämne genom plastisk bearbetning; jfr **gängvals**

gängvals, icke: rullgängvals

E cylindrical die (for thread-rolling)

F laminoir m de filiére

D Gewinderolle f, Gewindewalze f

verktyg i form av vals eller rulle för framställning av gänga i t.ex. skruvämne genom plastisk bearbetning; jfr **gängrullback**

invar

E invar

F alliage m invar

D Invar n

legering med ca 36 % nickel och resten i huvudsak järn

Legeringens låga värmeutvidgningskoefficient ligger bakom bildandet av namnet. Det är inte varumärke.

krats

E dross, scruff

F crasse f, scorie f

D Krätze f

slags porös slagg med hög metallhalt vid framställning av t.ex. bly, koppar, aluminium

kuddpressning, hellre än: gummiformning, hydro-pressning

E rubber-die forming

F

D

(drag)pressning med eftergivlig dyna; kan vara **gummikuddspressning** eller **vätskekuddspressning**; jfr **blockpressning**

levitationssmältning

E levitation melting

F fusion f de lévitation

D Levitationsschmelzen n

induktiv smältning av metallpartiklar som hålls svävande i ett elektromagnetiskt fält

mast

E mast

F mât m

D Mast m

vertikal konstruktion som hålls på plats av stag eller strävor; jfr **pylon**

numerisk styrning, NS

E numerical control, NC

F contrôle m numérique

D numerische Steuerung f

bestämning till storlek, riktning och tid av en eller flera funktioner hos en utrustning genom manöverinformation i form av ett talvärde som i utrustningen kan genomgå digital behandling i en räknande del och analog omvandling i en servodel

partiell smältning

E liquation

F liquation f, ressuage m

D Liquation f

smältning av endast den inre fasen i ett system med en yttre och en inre fas; jfr **brännspricka**

pylon [pylå'n]

E pylon

F pylone m

D Gittermast m

vertikal (fackverks)konstruktion, ofta med stagande eller stödjande funktion och som inte för denna funktion kräver stag eller strävor; jfr **mast** [jfr TNC-Aktuellt 1972:1]

rundfals

E round seam

F rainure f ronde

D Rundfalz m

fals vars tvärsnitts ytterkontur ansluter till en cirkel

Alla rundfalsar kännetecknas av att plåten i ett snitt företer bilden av en spiral. Något särskilt ord *spiralvals för en viss utförandeform av rundfals anses inte motiverat.

skrot

E scrap

F ferraille f

D Schrott m

metallavfall som kan återvinnas; kan vara **fallande skrot** eller **uppsamlingskrot**

Betydelsen av ordet skrot kan utsträckas att gälla även avfall av glas, plast, berg m.m. I

TNC 47 Bryggeriteknisk ordlista anges skrot således som krossningsprodukt av malt. Möjligen kan skrot (E scrap) komma att omdefinieras som restprodukt i TNCs arbete på en avfallsordlista. Mot betydelsen metallavfall svarar i så fall E waste metal.

tryck

E pressure

F pression f

D Druck m

kvot av kraft och area vid material som inte kan uppbära skjuv- eller dragspänning

I spåren på genomförandet av SI har i flera fall ordet tryck med TNCs medverkan ersatts med mer adekvata uttryck. Man har således bytt ut termen axeltryck mot **massa per axel**. Geotekniken synes nu mogen att låta termen **effektivspänning** (mot tidigare effektivtryck) stå för spänning som överförs genom kontakt mellan kornen i t.ex. jord. Däremot har det inte visat sig möjligt att avskrika termlydelsen **grundtryck** för tryckspänning mot jord eller berg under grundplatta e.d.

uppsamlingskrot

E old scrap

F

D

skrot uppkommet genom kassering

Uppsamlingskrot och **verkstadsskrot** sammanfattas ibland under termen **köpskrot**.

verkstadsskrot

E return scrap

F ferraille f de retour

D Rundgangsschrott m

fallande skrot uppkommet vid förädling eller användning av metallvara inom annan industriell verksamhet än den metallframställande

vätskekuddspresning

E fluid (cell) forming

F

D

kuddspresning där dynan utgörs av en vätskemängd innesluten i ett hölje av böjligt material

I praktiken används vid vätskekuddspresning olja med stort tryck i ett hölje av polyuretan eller gummi i flera skikt. Man kan här tala om oljekuddspresning.